

Відгук
офіційного опонента,
кандидата мистецтвознавства,
Андрушко Людмили Миколаївни
на дисертацію **Бокотея Михайла Андрійовича**
*«Львівське гутне скло у контексті міжнародного студійного руху: художні
особливості та осередки скловиробництва»,*

представлену на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства
за спеціальністю 17.00.06. – декоративне і прикладне мистецтво

Актуальність теми дослідження.

Дисертаційна наукова робота Михайла Андрійовича Бокотея — це ґрунтовне дослідження, яке охоплює великий пласт матеріалу. Автор здійснив вдалу спробу дослідити одне з важливих і маловивчених явищ у вітчизняному декоративно-прикладному мистецтві — гутну продукцію українських підприємств-скловиробників. У дисертації розкрито основні стилістичні засоби, технологічні прийоми, методи формотворення та колористичні принципи і на їхній основі узагальнено індивідуальні риси та характерні особливості львівської гутної продукції кінця ХХ — початку ХХІ ст.

Вирішення актуальних питань, які стоять перед дослідниками, ускладнює потреба в одночасному русі немов би у двох напрямках: перший — це творення загального об'єктивного історичного зрізу та основних тенденцій розвитку української культури і мистецтва; другий — окреслення та ретельне вивчення в їх межах певних регіональних особливостей, визначення знакових творчих особистостей і мистецьких явищ. Така двоєдиність підкреслює актуальність і своєчасність дисертаційного дослідження М. А. Бокотея, яке позиціонує львівське гутне скло у міжнародному студійному русі.

Наукове дослідження М. А. Бокотея відзначається доцільною і логічною структурою — вступ, чотири розділи, висновки, список використаної літератури і додатки у вигляді ілюстрацій та списку апробації результатів дисертації. Обрана структура є основою, на якій розгортаються викладення

багатого фактологічного матеріалу, мистецтвознавчий аналіз і теоретичні узагальнення.

Як науковий дослідник, старший викладач кафедри художнього скла ЛНАМ, директор Музею скла у Львові, виконавчий директор Музею скла у Нінгбо (Китай) художник мав змогу спілкуватися з багатьма митцями, про яких йдеться в дисертації, ознайомитися з їхніми творами, що перебувають у приватних майстернях та колекціях як в Україні, так і за кордоном. Оцінка мистецтвознавця і досвід художника поєдналися воедино у дослідженні. Такий досвід неперервного мистецького діалогу, уважне вивчення творчих здобутків стало міцним ґрунтом наукового дослідження.

Слід зазначити, що у дослідженні автор виняткову увагу приділяє технологічному процесу виготовлення виробу, вдаючись до опису специфіки техніки виконання. Він класифікує методи нанесення кольору з використанням кольорових порошків. Демонструючи особисте переконання, декларує, що, власне, глибокими знаннями технологій майстер досягає художніх вартостей у своїх творах.

Оформлення роботи. Дисертація оформлена відповідно до вимог. Висновки належним чином аргументовані та пов'язані з поставленими у роботі завданнями.

Оцінюючи **основні положення та висновки дисертації, що виносяться на захист**, необхідно підкреслити їхню теоретичну обґрунтованість, комплексність, орієнтацію автора на формування власної позиції.

Наукова новизна, оцінка обґрунтованості наукових положень дисертації та їх достовірності. Новизна наукових положень дисертаційного дослідження М. А. Бокотея полягає в тому, що вперше комплексно досліджено малотиражну гутну продукцію провідних вітчизняних скловиробників у контексті міжнародного руху студійного скла.

Досі в мистецтвознавчій науці тема художнього скла, виконаного гутним способом, опрацьовувалася винятково в контексті діяльності професійних художників-склярів або майстрів-гутників і не розглядалася у площині функціонування як готового виробничого продукту. Наукова література,

присвячена міжнародному руху студійного скла, не була доступна українською мовою.

Для висвітлення теми:

-зібрано, проаналізовано, систематизовано й узагальнено матеріали, які розкривають основні напрями творчих пошуків у цій галузі; введено у науковий обіг низку маловідомих імен майстрів та їхніх творів, які зібрані під час авторських польових досліджень 2013–2018 рр.; показано вплив фахових мистецьких шкіл на формування нових тенденцій (стилістичних течій); визначено пріоритетні напрями розвитку сучасного художнього скла у контексті регіональних та загальноукраїнських тенденцій; розглянуто зразки гутних виробів художнього скла не в контексті авторської творчості окремих митців, а в розрізі виробничої діяльності підприємств-скловиробників Львівщини;

-проаналізовано та введено в науковий обіг особливості понад 300 виробничих зразків львівських підприємств-скловиробників, виготовлених упродовж 1970–2011 рр., розкрито їхні формотворчі, технологічні й типологічні характеристики; опрацьовано проектну творчість львівських майстрів-склодувів, які були авторами численних зразків продукції скловиробничих підприємств; підкреслено важливість співпраці та взаємного впливу на проектну творчість учасників виробничого процесу – професійних художників-склярів і майстрів-гутників; висвітлено функціонування українського гутного скла в контексті міжнародного студійного руху як самобутнього явища у світовому декоративно-прикладному мистецтві; з'ясовано вплив міжнародних симпозіумів гутного скла у Львові на розвиток українського художнього скла, його освітні та виробничі процеси; впроваджено в науковий обіг низку термінів з технології скла; утверджено в українській мистецтвознавчій науці поняття «проекування львівського гутного скла» як самостійного явища, наділеного власними характерними рисами.

Перший розділ *«Історіографія, джерела та методи дослідження»* засвідчує добру обізнаність М. А. Бокотея з історіографією обраної теми. До

аналізу залучено основні фахові праці відомих учених, статті й розвідки малознаних дослідників, краєзнавців, які окреслюють динаміку творчого процесу професійних художників-склярів і майстрів-гутників у роки незалежності України. Не оминув увагою автор і деяких науковців, у публікаціях яких порушені питання, дотичні до проблематики дисертації.

Заслуговує похвали ретельно зібраний і належно опрацьований великий фактологічний матеріал. У науковий обіг введено невідомі раніше архівні матеріали – каталоги продукції Львівської експериментальної кераміко-скульптурної фабрики (1972–1995 рр.) і ТОВ «Компанія «Галицьке скло»» (2011 р.). На їх основі опрацьовано понад 2000 зразків гутної продукції, більшість з яких досі не були об'єктом мистецтвознавчого аналізу і які є важливим джерелом дослідження теми.

Опрацьовано понад 350 композицій, які входять до колекцій ЛНМ ім. А. Шептицького, Музею скла у Львові та були виконані впродовж 1989–2016 рр. понад 200 художниками з 32 країн на міжнародних симпозиумах гутного скла у Львові.

Багатою і репрезентативною є джерельна база дисертації (377 позицій). Дослідник виявив та використав матеріали українських та іноземних видань, інформацію тогочасної періодики, опрацював статистичні матеріали та фонди вітчизняних архівів. Зазвичай ставлення автора до джерел є критичним, він враховує ступінь їхньої об'єктивності у відображенні стану художнього скла окресленого періоду, вдається до порівняльного аналізу джерел. Усе це дало змогу М. А. Бокотею підготувати ґрунтовну наукову працю з поставленої проблеми, на основі численних достовірних фактів провести мистецтвознавчий аналіз і визначити, що завдяки порівнянню різних шкіл, творчих концепцій, напрямів становлення та розвитку індивідуальних особистостей наприкінці ХХ століття, складається загальна панорама світового скловиробництва, яка дає змогу оцінити вплив студійного руху на декоративно-прикладне мистецтво України та проектування малотиражної гутної продукції українських підприємств зокрема.

У першому розділі дисертант виявив себе неупередженим дослідником, який не відступає від істини, не догоджає кон'юнктурним інтересам, не

проводить історіографічний аналіз за принципом якихось прикрашань чи ідеалізації поглядів окремих авторів. Він не лише систематизував й класифікував вітчизняні наукові праці та джерела, а й проаналізував публікації іноземних науковців, в тому числі й такі, які донедавна були малодоступними для вітчизняних мистецтвознавців. Такий підхід дав змогу поставити під сумнів деякі твердження та викласти власне бачення проблеми. Використана наукова література, на нашу думку, допомогла дисертантові об'єктивно розкрити тему, надати дослідженню наукової правдивості, належної широти.

Ретельне дослідження залучених до аналізу джерел слугувало М. А. Бокотею підставою для обґрунтованого висновку, що найбільш фундаментальні монографії, які репрезентують розвиток гутництва в Україні, потребують сьогодні значного доповнення, оскільки відбулися ключові події, що суттєво вплинули на розвиток українського гутництва: поширення у світі міжнародного студійного руху та робота упродовж уже майже трьох десятиліть міжнародних симпозіумів гутного скла у Львові. Аналіз наукових праць підкреслив актуальність та наукову новизну дослідження.

У другому розділі **«Міжнародний рух студійного скла: персоналії, світові центри, симпозіуми гутного скла у Львові»** відтворено аналіз діяльності світових центрів художнього склярства, оцінено яскравих представників міжнародного руху студійного скла, розглянуто Міжнародні симпозіуми гутного скла у Львові та їхній вплив на розвиток художнього скла в Україні.

Загалом можна погодитися з твердженнями про те, що потужний творчий імпульс, «кількісний» розмах у другій половині ХХ ст. привів до народження нового художнього явища — «рух студійного скла» (glass studio movement), що стало самостійним художнім феноменом у мистецтві ХХ століття. Важливим є те, що автор зумів довести, що, незважаючи на спільний вектор розвитку художнього скла в напрямі звільнення від промислової залежності й прагнення до образності та ідейності, національні школи мають чітко виражену ідентичність і вирізняються власною індивідуальністю. На

пострадянському просторі художнє скло набуло своїх індивідуальних рис у кожній з країн.

Дисертант акцентує на тому, що початок проведення міжнародних симпозіумів гутного скла у Львові та участь у ньому впродовж 1989–2016 рр. понад 250 художників з 32 країн світу мав надзвичайно значущий вплив на розвиток не лише авторського художнього скла в Україні, а й на функціонування вітчизняних підприємств скловиробничої галузі.

Детально проаналізовано діяльність художників, які впроваджували у виробництво нові техніки декорування, художньо-стильові особливості набули сучасних якостей, а процес формотворення максимально відповідав технології формування в гарячій скломасі.

Зауважено, що культурну вартість симпозіумів можна розглядати багатовекторно: як мистецький проект, що є складовою соціокультурного простору та формує певні естетичні уявлення й смаки публіки; як інструмент популяризації українського художнього скла у світі та ознайомлення мистецького середовища України з досягненнями світового склярства; як значущий освітній механізм у процесі підготовки фахівців у галузі скловиробництва та декоративно-прикладного мистецтва; як чинник впливу на корекцію вектора стилістичних та ідейних течій у вітчизняному художньому склі.

У третьому розділі *«Розвиток гутництва на теренах Львівщини в другій половині ХХ – початку ХХІ століття»* охарактеризовано осередки скловиробництва, вивчено художні особливості гутної продукції, визначено специфіку гутного виробництва як науково-творчого процесу. Автор цілком логічно та обґрунтовано виділив два змістові блоки для дослідження. Погоджуємося зі запропонованими оцінками про те, що поширення міжнародного руху студійного скла та свобода творчого експериментування, беззаперечно, мали визначальний вплив на формотворчі, колористичні та образні ознаки продукції українських скловиробників. Найбільшого розквіту виробництво гутного скла в Україні набуло впродовж 1960–1990 рр., ставши помітним явищем у вітчизняному декоративно-прикладному мистецтві.

Автор висвітлює важливі теоретичні проблеми художньо-виразальних можливостей гутної продукції, систематизації орнаментальних мотивів, аналізує композиційні прийоми, колорит та особливості їх інтерпретації. Він з'ясовує, що серед кількох десятків скловиробничих підприємств, які працювали на території Львівщини впродовж кінця ХХ – початку ХХІ ст. і виготовляли гутну продукцію, вирізняються два заклади, з якими пов'язана діяльність видатних постатей українського художнього скла, а вироби з їхнього асортименту стали предметом численних наукових досліджень вітчизняних мистецтвознавців. Насамперед це Львівська експериментальна кераміко-скульптурна фабрика, у склоцеху якої формувалося «обличчя» української гуті, виховувалися нові покоління українських майстрів-гутників, продовжувалися і розвивалися традиції національного склярства.

У четвертому розділі **«Проектування малотиражної гутної продукції: художні особливості»** автор проводить аналіз декоративних засобів виразності гутної продукції Львівської експериментальної кераміко-скульптурної фабрики, розглядає основні тенденції розвитку та ключові постаті. Дослідження творів та мистецьких здобутків сучасних митців виявило багатоманітність. Розділ відзначається науковою новизною. У ньому окремо розглянуто інноваційні тенденції у творчості окремих художників.

Проведено детальний аналіз творчості А. Бокотей. Зазначено, що понад двадцятилітній досвід роботи митця в гутному цеху ЛЕКСФ – це безперервний процес експериментування з формою, технікою, декором, внутрішнім простором, кольором і фактурою. В основі дослідження «Спосіб декорування гутних скловиробів спіралевидною ниткою» (1982 р.) лежить опрацювання нової технології декорування, що не вимагає особливих підготовчих операцій. Виявлено авторські інновації в декоруванні і формотворенні виробів Б. Галицького, складува Р. Гудими-Білоуса, В. Драчука, П. Думича, Р. Жука, І. Мацієвського, І. Онищука. М. Павловського П. Семененка, М. Тарнавського, І. Чабана, Ф. Черняка, С. Тимчака. М. А. Бокотей зазначає, що твори згаданих майстрів вирізняються складністю і майстерністю виконання, пошуком власної авторської інтерпретації традиційних методів декорування, прагненням до неповторності

й образотворчості. Автор зазначає, що у творах цих майстрів у прямій чи опосередкованій формі знайшли прояви основні тенденції проектування продукції українських підприємств-виробників гутного скла.

У розділі М. А. Бокотей згадує провідних художників Київського заводу художнього скла, які представляли обличчя українського гутництва кінця ХХ століття. Автор зазначає, що вони відігравали неабияку роль у виробництві й формуванні мистецьких якостей гутного посуду і були тісно пов'язані з діяльністю львівських підприємств. Їхні вироби загалом відзначаються багатством художніх форм, широтою асортименту, високою культурою виконання. При цьому твори кожного з авторів позначені рисами, притаманними лише їхньому творчому почерку. Здійснено аналіз творів І. Зарицького, Л. Митяєвої, С. Голембовської, В. Геншке, О. Гущина, С. Сміян, І. Аполлонова, А. Балабіна.

Дисертант вказує, що київські художники тяжіють до простих аскетичних форм із мінімальним декором, наближеним до технік холодної обробки скла, півтонової кольорової гами.

Слід належним чином оцінити акцентування уваги автора на традиційних і новітніх техніках й технологіях. У деяких творах застосовуються усталені й новаторські способи формотворення, поєднуються багатоманітні техніки виконання, розробляються оригінальні авторські техніки. Наголошено, що найбільш характерним для виробів, виконаних майстрами-гутниками, є тяжіння до класичної української гуті, її принципів формотворення і декорування, утилітарних і функціональних особливостей. У проектах виробів професійних художників-склярів, натомість, виразно прочитується жага до експерименту – як технологічного, так і формотворчого – впровадження інноваційних способів обробки, ідейного та образотворчого навантаження.

Практичне значення наукового дослідження. Отримані результати дають поглиблене розуміння значення і місця традицій та інновацій у сортименті продукції малотиражного декоративно-ужиткового скла. Вони сприяють усвідомленню традиції як динамічного процесу із чітко окресленими параметрами взаємодії різних аспектів творчості й

життєдіяльності народу. Деякі положення роботи знайдуть подальший розвиток у працях з мистецтвознавства, етнології та етнографії; матимуть застосування в навчальній практиці вищих навчальних закладів художнього спрямування і коледжів під час читання курсів народного та декоративно-прикладного мистецтва, для підготовки навчальних посібників; у музейній практиці.

Повнота викладення у відкритому друку наукових положень дисертації. Повну і всебічну апробацію результатів дослідження підтверджує список публікацій автора, зокрема 10 наукових праць у фахових виданнях, рекомендованих ДАК України. Основні положення роботи висвітлені у доповідях і повідомленнях на 10 всеукраїнських і міжнародних наукових конференціях. Отож, заявлена тема достатньо повно і всебічно розкрита. Вважаємо, що дисертація пройшла належну апробацію; вона є самостійною науковою працею, що має завершений характер.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Автореферат дисертації вповні відображає її основний зміст і відповідає вимогам, що ставляться МОН України до авторефератів дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук.

Дискусійні положення та зауваження. Високо оцінюючи працю автора, висловлюємо декілька зауважень і побажань.

1. У розділі 1 автор в окремих випадках намагається згрупувати авторів та їхні праці, в результаті чого нівелюється індивідуальний внесок конкретного дослідника у вивчення проблеми (с. 25 - 45).

2. Для повноти викладу до аналізу виробів склоцеху ЛЕКСФ (вазочок-кошиків, ваз-кубків, подарункових весільних фужерів) варто додати ілюстративний матеріал (с. 105; с. 167).

3. У посиланнях на літературні джерела слід вказувати не тільки позицію у списку використаної літератури, а й сторінки, зокрема: у [238] (с. 55); [71] (с. 65); [201] (с. 128).

4. У списку ілюстрацій бажано подавати відомості про місцезнаходження творів, а також варто було зазначити, які твори репродукуються вперше і уведені до наукового обігу.

5. Ілюстративний додаток обсягом 62 сторінки є значним внеском у дослідження, проте окремі ілюстрації мають незадовільну якість (4.1.32; 4.1.36; 4.1.48; 4.1.49; 4.1.65; 4.1.91; 4.1.155; 4.1.184), окремі ілюстрації занадто маленького розміру (2.1.10; 2.1.39; 4.1.168; 4.1.176).

У роботі багато спеціальних термінів, тому наявність термінологічного словника дала б змогу розширити наукове дослідження.

Проте вказані зауваження не мають принципового значення, а лише рекомендаційний характер і жодним чином не впливають на підсумкову високу оцінку якості дисертаційної роботи.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. За структурою, обсягом та оформленням дисертація відповідає вимогам, що встановлені ДАК України до кандидатських дисертацій. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатку ілюстрацій. Основний зміст роботи – 178 сторінок комп'ютерного тексту. Список літературних джерел налічує 251 найменувань. Робота містить додатки (альбом ілюстрацій).

За змістом дисертація відповідає вимогам спеціальності 17.00.06 – декоративне і прикладне мистецтво.

Структура роботи є логічною, цілком відповідає меті та завданням дослідження, яке є завершеною науковою розвідкою, виконаною на високому науковому рівні. Зазначимо, що дисертація Бокотєя Михайла Андрійовича є однією з перших в Україні серед присвячених дослідженню львівського гутного скла у контексті міжнародного студійного руху, підготовлених за паспортом спеціальності 17.00.06 – декоративне і прикладне мистецтво. Дисертація побудована в логічній послідовності і цілком відповідає встановленим вимогам.

Загальний висновок

Аналіз змісту дисертації, автореферата та основних опублікованих праць Бокотей Михайла Андрійовича дає підстави для висновку про те, що визначені здобувачем завдання наукового дослідження осмислені, ретельно опрацьовані і виконані на достатньо високому теоретично-методологічному рівні. Зібраний та узагальнений у дисертації матеріал є авторською спробою дослідити важливу наукову проблему. Дисертант з поставленими в роботі завданнями впорався успішно, виявив належну ерудицію та фахові навички. Дисертація М. А. Бокотей є самостійним, оригінальним і завершеним мистецтвознавчим дослідженням на актуальну наукову тему, містить значну наукову новизну і має вагоме теоретичне і практичне значення.

Вважаємо, що дисертація *«Львівське гутне скло у контексті міжнародного студійного руху: художні особливості та осередки скловиробництва»* за науково-методичним рівнем та обсягом вирішення наукових проблем відповідає профілеві спеціалізованої вченої ради Д. 35.103.01 у Львівській національній академії мистецтв і вимогам ДАК Міністерства освіти і науки України та п. 13, п.14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р.), а її автор **Бокотей Михайло Андрійович** заслуговує присудження наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.06 – декоративне і прикладне мистецтво.

06 червня 2018 р.

Офіційний опонент
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри філософії та політології
Львівського державного університету
внутрішніх справ

Л.М. Андрушко